

Міграційні потоки українців внаслідок повномасштабної війни: погляди України та міжнародних організацій

(Представлення: д.держ.упр., Загурська-Антонюк В.Ф.)

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила глибоку економічну кризу та соціальні потрясіння, які мають руйнівний вплив не лише на українське суспільство, а й відлунюються у світовому масштабі. Величезна кількість українських громадян була змушена покинути рідні домівки та емігрувати за кордон у пошуках безпеки та гідних умов для забезпечення. Одним із визначальних компонентів, що суттєво впливає на відбудову та подальший розвиток економіки, суспільства й держави у повоєнний період, стануть самі міграційні процеси в Україні та за її межами. Феномен масової вимушеної міграції українців вимагатиме всебічного дослідження з боку науковців різних галузей для комплексного розуміння його причин, чинників, особливостей протікання та наслідків.

У статті комплексно розглядаються масштаби та наслідки вимушеної міграції українців внаслідок повномасштабної війни, розв'язаної росією проти України у 2022 році. Детально проаналізовано статистичні дані щодо кількості внутрішньо переміщених осіб у межах України та українських біженців, які шукали порятунку за кордоном. Акцентовується увага на можливих розбіжностях у методиках підрахунку, які могли призвести до відмінностей у статистиці з боку української влади та неурядових структур. Наводяться звітні цифри, а також аналізуються динаміка міграційних потоків та географія їх розподілу. Окремий змістовний блок присвячено питанням реінтеграції вимушено переміщених українців після припинення бойових дій та їх залученню до процесів відбудови країни та відновлення суспільно-політичного життя. Стаття комплексно аналізує міграційний вимір війни в Україні через призму оцінок держави та неурядових організацій, порушуючи низку нагальних питань реінтеграції суспільства, забезпечення виборчих прав вимушено переміщених осіб та відновлення політичних процесів після припинення збройного протистояння.

Ключові слова: *вимушена міграція; міжнародні організації; внутрішньо переміщені особи.*

Вступ. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила масштабні вимушені міграційні потоки серед українського цивільного населення. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки через пряму загрозу життю, шукаючи порятунку як у безпечних регіонах всередині країни, так і за її межами.

Вже сьогодні перед українською владою постає нагальна потреба в застосуванні стратегічних орієнтирів для збереження та розвитку української держави, нації й суспільства за рахунок міграційних процесів воєнного часу. Системний аналіз поточної міграційної системи дозволить виробити дієві механізми для залучення розпорошеного військового українства до відновлювальних процесів та забезпечення власного поступу в майбутньому. Ключовими елементами такої стратегії мають стати: створення належних умов для безпечного повернення біженців на батьківщину, їхня успішна реінтеграція в українське суспільство, залучення до відновлювальних процесів як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях. Важливим є також забезпечення повноцінної участі репатріантів у відновленні демократичних інституцій, політичних процесів та суспільного життя військової України. Лише за умов ефективного об'єднання зусиль на внутрішній та міжнародній аренах будуть подолані наслідки масштабної вимушеної міграції українців, спричиненої російською агресією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням сучасних міграційних процесів на території України займаються науковці з Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України Е.Лібанова [13], О.Малиновська, О.Новікова [16], С.Пирожков, О.Позняк, І.Прибиткова та інші. Вагоме джерело для розуміння міграційних процесів в Україні – національна доповідь «Українське суспільство: міграційний вимір». У ній детально проаналізовано причини і передумови міграційних рухів населення в Україні. Особливу увагу приділено питанням внутрішньої вимушеної міграції. Окремо варто виокремити дослідження У. Садової, присвячене наслідкам міграційних процесів для різних регіонів України. Авторка комплексно вивчає, як потоки міграції в країні та за її межами впливають на соціально-економічну травму в регіоні. Ґрунтовний аналіз сучасної міграційної ситуації в державі здійснила О. Малиновська. Її праці висвітлюють новітні тенденції міграційних рухів українців, беручи до уваги різні аспекти – економічні, демографічні, політичні тощо. Проблематика внутрішньо переміщених осіб в

Україні досліджується представниками харківської наукової школи суспільної географії. Також, вагомий внесок у вивчення цього питання зробили Л.Немець, Н.Гусева, М.Логвинова, Ю.Кандиба, Л.Ключко.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати міграційні потоки українців внаслідок повномасштабної війни враховуючи статистичні дані офіційних українських та міжнародних організацій.

Викладення основного матеріалу. На законодавчому рівні в Україні досі не закріплене чітке визначення поняття «вимушена міграція» та її причини. Також існує розбіжність між термінами «внутрішньо переміщені особи» та «вимушені переселенці», які відрізняються за своєю сутністю, але не мають окремих трактувань і визначення підстав для такого статусу в українському законодавстві. Водночас, не всі випадки вимушеної міграції обов'язково є примусовими переміщеннями.

Керівні принципи ООН щодо переміщення осіб усередині країни, викладені в Додатку до звіту Представника Генерального секретаря ООН від 11 лютого 1998 року, дають базове визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». «ВПО – це особи чи групи осіб, які були вимушені покинути власні домівки або місця свого постійного проживання, зокрема внаслідок або з метою уникнення наслідків військового конфлікту, загального насильства, порушень прав людини, стихійних чи техногенних катастроф, та які не перетинали міжнародно визнаних кордонів держави» [11]. За визначенням, наведеним у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», ВПО – це громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили, або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильств, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [9]. У сучасній світовій практиці виокремлюють низку категорій осіб, які розглядають вимушену міграцію. До них належать біженці, шукачі притулку та внутрішньо переміщених осіб. Зарахування особи до тієї чи іншої категорії залежить від головних чинників, які спонукали до міграції.

Згідно Конвенції ООН щодо статусу біженців 1951 р., біженець є особою, що проживає за межами своєї держави та нездатна або не бажає повертатися до країни походження через обґрунтований страх переслідування за расовою, релігійною, національною ознакою, приналежністю до певної соціальної групи або політичні погляди [5]. Категоріям біженців належать особи, які звернулися до прийнятої країни з клопотанням про надання притулку та захисту, і отримали на цю офіційну згоду. Станом на сьогодні понад 140 із 190 країн світу приєдналися до Конвенції ООН про статус біженців. Країни-учасниці взяли на себе зобов'язання захищати права біженців та підтримуватися принципом неповернення (невидачі) до держави, де їм можна загрозувати переслідування. Ці зобов'язання передбачають надання біженцям дозволу на в'їзд до країни та забезпечення їм тимчасового або постійного статусу легального мешканця (резидента). Особи, офіційно визнані біженцями, перебувають у більш сприятливому стані відповідно до інших категорій вимушених мігрантів. Вони мають чітко визначений правовий статус та користуються захистом впливу міжнародної інституції – Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Статус біженця надає особі низку важливих гарантій та прав у приймаючій державі, зокрема право на тимчасовий або постійний законний порядок перебування, працевлаштування, соціальне забезпечення, медичне обслуговування тощо, відповідно до міжнародних конвенцій та національного законодавства [4]. Внутрішньо переміщені особи відповідно до Керівних принципів Організації Об'єднаних Націй щодо внутрішнього переміщення – це особи чи групи осіб, які з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуацій поширеного насильства, порушень прав людини або природних чи техногенних катастроф були вимушені чи зобов'язані втекти або покинути свої домівки чи місця звичайного проживання [5]. На жаль, через повномасштабну військову агресію росії проти України наша держава увійшла до десятки країн світу з найбільшою кількістю внутрішньо переміщених осіб та посідає перше місце в Європі за цим показником. Станом на початок липня 2022 року, за даними Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, в європейських країнах було зареєстровано понад 4 мільйони громадян України як осіб, які отримали тимчасовий захист відповідно до Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року [1]. Директива Ради 2001/55/ЄС була активована Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.0.2022 [3] саме для українців. Відповідне рішення 476 № 7/2022 розповсюджується на всі країни ЄС, тому українці можуть легально перебувати за статусом тимчасового захисту у будь-якій країні Євросоюзу [18].

Інтеграція українських біженців до Європейського Союзу постає як комплексне багатогранне явище. З одного боку, європейці виявили неабияку гостинність: згідно з аналізом IpsosFlashEurobarometer, 89 % мешканців ЄС симпатизували українцям, а 88 % підтримали надання притулку біженцям з України. Водночас, з іншого боку, самі українці також зауважили позитивний аспект: серед тих, хто з початку війни змушений був змінити житло (17 % виїхали за кордон, решта – в межах України), 83 % оцінювали ставлення до себе з боку місцевого населення як доброзичливе, протилежної думки дотримувалися лише 11 % [15]. Такі цифри демонструють, що на тлі безпрецедентного виклику, породженого повномасштабною агресією росії між приймаючими країнами та українськими біженцями склалися в цілому сприятливі умови для процесу інтеграції.

Демографічна ситуація стала одним із найсерйозніших викликів, з якими зіткнулася незалежна Україна від часу відновлення її державності в 1991 році. Оптимістичний рекламний слоган 1990-х «Нас 52 мільйони», який і тоді був дещо далеким від реальності, не видається цифрою з зовсім іншої правди. Перевищення рівня смертності над народжуваністю, масштабна еміграція населення, особливо серед молоді, низький коефіцієнт народжуваності та складна соціально-економічна ситуація перетворили депопуляцію на характерне для України. Чисельність населення держави невпинно скорочувалася. Оптимістичні гасла та заклики 90-х не відповідали реальним демографічним процесам і тенденціям в українському суспільстві. Натомість від року в рік спостерігалось стійке природне скорочення населення країни за рахунок комплексу негативних чинників. Дійшло навіть до того, що ніхто не може точно сказати, скільки людей проживало в нашій державі до повномасштабного вторгнення. Так, за оцінками уряду, в Україні (без тимчасово окупованих територій) станом на 1 грудня 2019 року жило 37,3 млн осіб. Натомість Держстат станом на 1 лютого 2022 року оцінював кількість наявного населення (без урахування тимчасово окупованої АР Крим) у 41,1 млн людей. Річне скорочення становило понад 420 тисяч осіб. Крім того, станом на 1 січня 2022 року, за оцінкою Євростату, населення України становило 41 млн осіб. Натомість, згідно з оцінкою Світового банку, в 2021 році в Україні проживало 43,8 млн осіб. Приблизно такі самі дані наводила ООН. Як бачимо, навіть за найскромнішими підрахунками, населення України за 30 років скоротилося на понад 8 млн людей.

Міністерство соціальної політики повідомило, що станом на початок січня 2024 року на обліку внутрішньо переміщених осіб в Україні перебуває 4 893 079 осіб, з яких 1 093 821 – діти (детальніша інформація за регіонами – в таблиці 1) [8].

Таблиця 1

Кількість ВПО в Україні станом на 01.01.2024 р.

Регіон	Осіб	Дітей (осіб до 18 років)
Вінницька область	182 738	54 219
Волинська область	60 160	18 028
Луганська область	277 700	18 875
Дніпропетровська область	442 323	99 032
Львівська область	257 066	76 163
Донецька область	521 362	48 645
Полтавська область	222,452	51 154
Житомирська область	111 220	32 677
Закарпатська область	156 478	53 477
Запорізька область	201 337	41 616
Івано-Франківська область	145 678	46 320
Київська область	341 406	85 917
Кіровоградська область	97 110	26 496
Миколаївська область	111 896	29 693
Одеська область	211 234	56 094
Рівненська область	62 081	18 098
Сумська область	79 001	20 736
Тернопільська область	86 587	26 294
Харківська область	444 322	77 762
Херсонська область	32 084	7 232
Хмельницька область	150 946	45 074
Черкаська область	162 033	45 845
Чернігівська область	78 690	20 973
Чернівецька область	92 877	30 221
Київ	364 232	85 917
Всього	4 893 079	1 093 821

У розумінні національного законодавства внутрішньо переміщеними особами можуть бути будь-які люди незалежно від громадянства, що були вимушені змінити своє місце проживання в межах країни. Тобто кількість ВПО у даних Мінсоцполітики не дорівнює кількості переміщених виборців. Крім того, факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік ВПО. Тобто люди, які не реєстрували такого статусу, на обліку в органах державної влади не перебувають. У зв'язку з цим, варто зважати на те, що дані Мінсоцполітики не враховують значної кількості фактичних ВПО, які з різних причин не зверталися для отримання офіційного статусу [9].

Міжнародна організація з міграції (МОМ) провела тринадцятий раунд репрезентативного експрес-оцінювання загального населення України з метою збору інформації про потоки ВПО. Це оцінювання населення слугує основним джерелом для визначення регіонів з високою гуманітарною потребою та розробки цільових заходів реагування для надання підтримки постраждалим від війни. За оцінками МОМ, станом на 1 січня 2024 року в Україні налічувалося 5,1 млн ВПО. Водночас 50 % від загальної кількості ВПО були зосереджені лише в п'яти областях України. Найбільша кількість фактично присутніх ВПО зафіксована у Харківській та Дніпропетровській областях – орієнтовно 689 000 та 625 000 осіб відповідно [10]. Результати опитування демонструють, що 7 % від поточної кількості ВПО в Україні, що відповідає приблизно 353 000 особам, мали досвід переміщення за кордон на термін більше двох тижнів, перед тим як повернутися в Україну. Більша частина з яких походить з областей, території яких наразі частково перебувають під тимчасовою окупацією. Під час 13-го раунду опитування більша половина ВПО – 60 % – повідомили, що знаходяться на місцях свого переміщення впродовж року або більшого періоду. Ці цифри вказують на масштабність та тривалість вимушених переміщень серед населення України у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії. 353 000 осіб спочатку були змушені покинути країну через пряму загрозу життю, перш ніж отримали можливість повернутися як ВПО. А 60 % від загальної кількості ВПО вже рік або більше живуть у статусі переміщених осіб на нових місцях в Україні через війну [10].

Згідно з даними Міністерства закордонних справ, станом на 1 лютого 2023 року за кордоном перебуває майже 8 мільйонів громадян України (7 989 027 осіб). З них близько 5,84 мільйона (5 841 619) є дорослими. Станом на 12 грудня 2022 року на консульському обліку знаходилось 448 592 громадяни України. Деталізовані статистичні дані за країнами наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Кількість громадян України, які перебувають за кордоном (станом на 01.02.2023)

<i>КРАЇНА</i>	<i>Кількість громадян України, які перебувають за кордоном (станом на 01.02.2023)</i>	<i>Кількість громадян України, які перебувають на консульському обліку (станом на 12.12.2022)</i>
Польща	1 786 000	67 000
Німеччина	1 200 000	101 416
США	894 665	42 336
Чехія	631 705	інформація відсутня
Італія	400023	інформація відсутня
Канада	311 351	5 060
Іспанія	270 000	інформація відсутня
Ізраїль	220 000	інформація відсутня
Угорщина	175 500	7 195
Молдова	158 613	68 699
Словаччина	148 678	9 377
Франція	147 253	інформація відсутня
Велика Британія	140 300	інформація відсутня
Румунія	126 165	931
Греція	100 942	інформація відсутня
Австрія	97 002	інформація відсутня
Нідерланди	95 000	інформація відсутня
Португалія	87 250	інформація відсутня
Естонія	74 980	5 503
Литва	61 487	36 874
Латвія	34 531	1 906
Грузія	31 398	інформація відсутня
Інші країни	796 184	102 295
Всього	7 989 027	448 592

Така різниця у даних зумовлена тим, що взяття на консульський облік громадян України, які проживають за межами України, переважно добровільне та необов'язкове (за кількома винятками). Нещодавно було ухвалено та підписано Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», який набуде чинності 18 травня 2024 року. Робота української консульської служби регулюється значною

кількістю підзаконних нормативних актів, які після ухвалення цього закону потребують оновлення для відповідності новим вимогам. Також виникла необхідність внести технічні зміни до алгоритмів роботи інформаційно-комунікаційних систем Міністерства закордонних справ, що використовуються для виконання відповідних консульських функцій. Після оновлення даних військового обліку в територіальному центрі комплектації громадян України чоловічої статі у віці від 18 до 60 років із дійсними військово-обліковими документами матиме доступ до консульських послуг згідно з законодавством у повному обсязі. Механізм оновлення та перевірки військово-облікових даних для чоловіків 18–60 років, які тимчасово перебувають за кордоном, наразі визначається з-поміж доступних варіантів й узгоджується причетними державними органами. Щойно ця міжвідомча робота буде завершена, дипломатичні установи та МЗС оприлюднять додаткові докладні роз'яснення [9].

Проаналізуємо кількість громадян України, які отримали статус тимчасового захисту (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість громадян України, які отримали статус тимчасового захисту

Країна	Кількість громадян України у країні-перебування			
	Всього громадян України	Дорослих	Кількість громадян України, які в'їхали до країни-перебування після 24.02.2022	Кількість громадян України, які отримали статус тимчасового захисту / подібний статус у державі перебування після 24.02.2022
Австрія	97002	62052	88038	88038
Бельгія	62657	41666	62657	62657
Греція	100942	81182	77258	21202
Естонія	74980	57150	120429	42117
Іспанія	270000	194000	157737	157737
Люксембург	4372	3268	4372	4372
Німеччина	1200000	900000	1037741	статистика не ведеться
Словаччина	148678	89457	948654	102996
Чехія	631705	505364	468000	463000
Швеція	50793	35025	статистика не ведеться	50793
Албанія	2663	1769	32747	28
Велика Британія	140300	95497	150600	150600
Ісландія	2695	1756	2238	2238
Йорданія	6409	4500	826	0
Канада	311351	216700	135 351	135351
Катар	1689	1689	300	0
Кувейт	652	496	22	0
Ліван	5500	3300	4258	0
Оман	2247	1892	2287	0
Північна Македонія	6433	5275	2563	350
Саудівська Аравія	1887	1376	1126	0
Сербія	6639	5800	1398	1174
США	894665	752065	110665	170265
Таїланд	6808	5987	2905	0
Туреччина	28732	27721	575714	статистика не ведеться
Туркменістан	309	272	54	статистика не ведеться
Японія	4002	3457	2193	статистика не ведеться
РАЗОМ	4064110	3069306	4151609	-

Міністерство закордонних справ України використовує наступну методологію підрахунку кількості тимчасово переміщених громадян України за кордоном: Міністерство отримує статистичну звітність від українських закордонних дипломатичних установ в робочому порядку. Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», методологія підрахунку кількості переміщених громадян не належить до публічної інформації. Актуальні статистичні дані про кількість тимчасово переміщених українців за кордоном акумулюються з офіційних джерел країн-членів ООН на порталі відкритих даних цієї міжнародної організації [8].

Державна прикордонна служба України (ДПС) надає таку інформацію:

- З 24 лютого до 30 листопада 2022 року пункти пропуску зафіксували 9,392 млн фактів перетину кордону повнолітніми українцями на виїзд з України.

- За цей же період зафіксовано 8,726 млн фактів в'їзду повнолітніх українців в Україну.

Різниця між виїздами та в'їздами становить 0,666 млн перетинів. Ця цифра 0,666 млн може розглядатися як орієнтовний мінімальний приріст кількості виборців за кордоном. Однак, ці дані від ДПС значно відрізняються від інформації, опублікованої на порталі The Operational Data Portal, де відтік українців оцінюється близько 5 млн осіб. Така істотна розбіжність у оцінках масштабів переміщення громадян потребує з'ясування її причин.

Проста різниця між кількістю виїздів та в'їздів через державний кордон України не дає повної картини щодо масштабів вимушеного переміщення українців після повномасштабного російського вторгнення. Це пов'язано з низкою чинників:

1. Українська статистика не враховує громадян, які опинилися на тимчасово окупованих територіях та були примусово переміщені до росії, а звітти шукали притулку в інших країнах. Їхній виїзд за кордон не фіксувався прикордонниками.

2. На початковому етапі вторгнення, в перші три тижні, Держприкордонслужба мала технічні труднощі з фіксацією масового перетину кордону українцями та внесенням даних до системи «Гарт».

3. Загальні дані про перетини кордону включають в себе і кратні перетини однією й тією самою особою, в тому числі тих, хто виїжджав за кордон на постійне або тимчасове проживання ще до 24 лютого 2022 року. Таким чином, реальна кількість вимушених переселенців з України через війну може значно відрізнятись від простої різниці між виїздами та в'їздами, враховуючи ці фактори.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) є провідною міжнародною організацією, мандат якої полягає у захисті прав і забезпеченні добробуту біженців, шукачів притулку та осіб без громадянства у всьому світі. Одним із ключових напрямків діяльності УВКБ ООН є збір, аналіз та поширення даних про становище відповідних категорій населення. Для цього організація використовує різні методи, а саме: пряме спостереження та вимірювання на місцях, соціологічні опитування біженців та шукачів притулку, аналіз вторинних джерел інформації, таких як державна статистика та звіти різних структур. Таким чином, УВКБ ООН акумулює дані з різних джерел, обробляє їх та надає актуальну інформацію про ситуацію з біженцями у світовому масштабі для розробки відповідних програм допомоги та захисту.

Станом на 24 січня 2023 року, за підрахунками УВКБ ООН, в Європі перебувало близько 8 млн українських біженців, з яких 4,5 млн були зареєстровані в програмах національного захисту європейських країн. Однак цифра майже 8 млн є далекою від реальності, оскільки вона включає 2,9 млн українців в росії та білорусі. Через відсутність достовірних даних про кількість українців, які добровільно виїхали чи були депортовані до країн-агресорів, інформацію від УВКБ щодо цих держав важко вважати надійною. ДПСУ повідомила, що станом на 30 листопада 2022 року українсько-російський та українсько-білоруський кордони перетнуло лише 510 українців. Тому, виключивши дані щодо росії та білорусі, можна припустити, що станом на 24 січня 2023 року в Європі перебувало близько 5,1 млн українських біженців (рис. 1) [1].

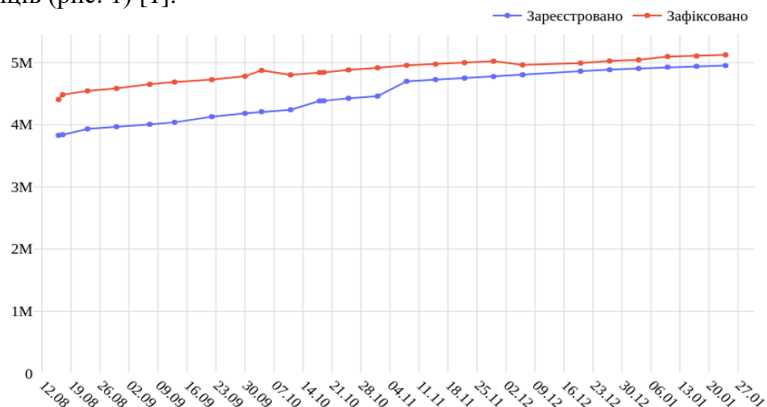

Рис. 1. Кількість українців, які шукають тимчасовий притулок за кордоном (без російських даних)

Графік демонструє зростаючу динаміку кількості українців, які шукали тимчасовий притулок в європейських країнах, починаючи з серпня минулого року – з 4,4 млн у середині серпня до 5,1 млн наприкінці січня 2023 року, збільшення на 719 тис. осіб. Згідно з даними УВКБ ООН, близько 5,125 млн українців перебувають в країнах Європи (без урахування росії та білорусі). З них 4,453 млн, або 96,7 %, отримали статус тимчасового захисту у європейських державах. Такий високий відсоток зареєстрованих українців пояснюється методологією підрахунку УВКБ ООН та обмеженим доступом до даних про фактичну кількість українців, які не реєструвалися для отримання допомоги. Найбільше українських біженців, за даними організації, перебуває у Польщі – 1,56 млн осіб, Німеччині – 1,02 млн та Чехії – 483 тисячі [1]. Таким чином, реальна кількість українців у Європі може відрізнятись від наведених УВКБ ООН цифр через методологічні обмеження та неповноту даних щодо незареєстрованих біженців у деяких країнах (табл. 4).

Таблиця 4

Кількість українців в країнах Європи

Країна	Актуальність даних	Українці, зареєстровані у національних програмах захисту	Зафіксована кількість українських переселенців
Польща	24.01.2023	1563386	1563386
Німеччина	22.11.2022	1021667	1021667
Чехія	22.01.2023	482618	483620
Італія	20.01.2023	169306	169306
Іспанія	24.01.2023	161012	161012
Велика Британія	16.01.2023	157300	157300
Франція	31.10.2022	118994	118994
Словаччина	24.01.2023	107004	107203
Румунія	22.01.2023	109413	106835
Молдова	24.01.2023	Відсутні дані	102160
Туреччина	19.01.2023	Відсутні дані	95772
Австрія	23.01.2023	92019	92019
Нідерланди	25.01.2023	85210	85210
Швейцарія	20.01.2023	78467	78467
Литва	24.01.2023	73292	73292
Ірландія	19.01.2023	71819	72232
Бельгія	23.01.2023	65979	66717
Естонія	23.01.2023	42342	66372
Португалія	17.01.2023	57109	57109
Швеція	20.01.2023	51029	51029
Болгарія	21.01.2023	151332	50219
Фінляндія	23.01.2023	48713	47067
Данія	22.01.2023	37523	39592
Норвегія	23.01.2023	37971	37971
Латвія	23.01.2023	45085	35338
Угорщина	24.01.2023	33603	33603
Чорногорія	23.01.2023	7862	33098
Грузія	24.01.2023	Відсутні дані	25101
Греція	06.12.2022	20955	20955
Хорватія	20.01.2023	20377	20377
Кіпр	22.01.2023	20603	15451
Словенія	10.01.2023	8659	9081
Люксембург	25.01.2023	6756	6756
Північна Македонія	24.01.2023	Відсутні дані	6404
Азербайджан	11.01.2023	Відсутні дані	3944
Сербія та Косово	23.01.2023	1217	2869
Албанія	24.01.2023	Відсутні дані	2342
Ісландія	03.01.2023	2239	2239
Мальта	07.01.2023	1541	1603
Вірменія	23.01.2023	Відсутні дані	491
Ліхтенштейн	18.01.2023	536	410
Боснія та Герцоговина	22.01.2023	Відсутні дані	150
Загалом		4 952 938	5 124 763

Дані УВКБ ООН ілюструють кількість українців, зареєстрованих у програмах захисту тимчасово переміщених осіб, але лише частково охоплюють тих, хто не отримує офіційної допомоги. Також є певні невідповідності даних про загальну кількість переселенців в окремих країнах. Наприклад, у Болгарії 151 285 українців на обліку, але фізично перебуває лише 50 тис, що свідчить про можливе переміщення до інших держав. Тому опублікована загальна кількість українців у Європі може бути заниженою. На сайті УВКБ ООН є інформація про 17 923 566 випадків перетину кордону України на виїзд та 9 770 241 випадок в'їзду з 24 лютого 2022 року до 24 січня 2023 року. Ці дані включають 2 852 395 перетинів кордону з рф, однак точна кількість добровільних виїздів чи депортацій до росії невідома через бойові дії на кордоні. Тому, виключивши дані щодо рф, можна стверджувати, що за вказаний період зафіксовано 15,05 млн перетинів кордону України на виїзд та 9,77 млн повернень. Зважаючи на дані УВКБ ООН, можна припустити, що з 24 лютого минулого року з України виїхало та не повернулося 5,2 млн осіб. Однак, знову ж, ця оцінка не враховує українців, які втікали від війни через територію росії та згодом знайшли притулок в інших країнах світу [1].

На графіку нижче порівняння даних від МЗС з інформацією, опублікованою на сайті УВКБ ООН (рис. 2).

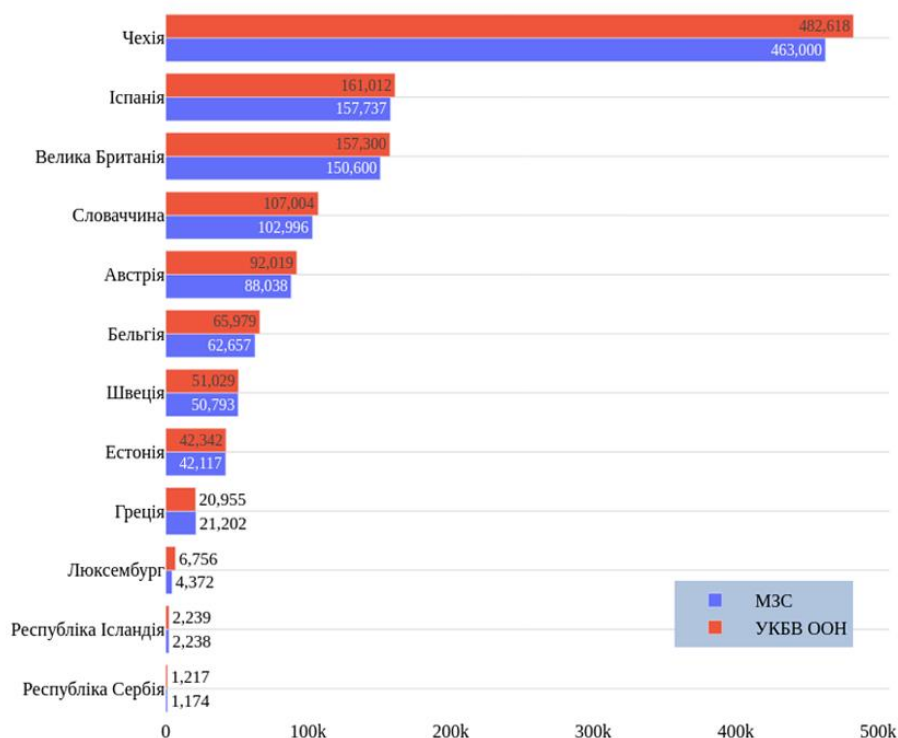

Рис. 2. Порівняння даних МЗС України та УВКБ ООН щодо кількості українців, які отримали притулок в Європі

Крім статистичних даних про кількість українських вимушених переселенців за кордоном, УВКБ ООН публікує також дані власних опитувань. В цілому з травня по листопад 2022 року організація провела 43 571 інтерв'ю з українцями, які виїхали з країни. Так, 23 % респондентів зазначають, що хоча б раз відвідували Україну після початку повномасштабного вторгнення, 16 % українців на момент виїзду з України вже мали статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО), 38 % прибули до Європи у березні 2022 р. [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як бачимо, кількість ВПО і українців, які виїхали за кордон внаслідок війни, потребує подальших досліджень. Для визначення коректної кількості внутрішньо переміщених осіб необхідно вжити наступних заходів:

1. Знайти додаткові джерела інформації про внутрішнє переміщення, орієнтовані на повнолітніх громадян України. Такими джерелами можуть бути оператори мобільного зв'язку, Державна служба спецзв'язку та захисту інформації. Дані операторів дозволять зрозуміти динаміку та масштаби фактичного внутрішнього переміщення для розробки пропозицій щодо змін державної політики та рекомендацій місцевому самоврядуванню. Проте вільне поширення такої інформації може становити загрозу національній безпеці.

2. Уточнити у Міністерстві соціальної політики кількість повнолітніх громадян України, які є внутрішньо переміщеними особами, в тому числі за регіонами. Наразі доступна лише загальна кількість ВПО незалежно від віку та громадянства, що не дозволяє порахувати кількість виборців зі статусом ВПО.

3. Знайти механізм моніторингу фактичного переміщення виборців, а не тільки тих, хто має офіційний статус ВПО, з подальшим обліком органами ведення Державного реєстру виборців за новим фактичним місцем проживання.

На подальших етапах дослідження кількості українців, які виїхали за кордон, необхідно вжити таких заходів:

1. З'ясувати, чи держава розробляє або вже має методологію визначення масштабів та динаміки переміщення українців за кордон після повномасштабного російського вторгнення.

2. Знайти причини розбіжностей у даних української сторони та міжнародних організацій, особливо щодо перетину державного кордону, для адекватної оцінки збільшення кількості виборців за кордоном. Однак, варто враховувати, що ситуація в Україні залишається нестабільною, тож переміщення через кордон можуть бути маятниковими і не обов'язково вказуватимуть на стійкі тенденції виїзду чи повернення.

3. Шукати ефективні механізми обліку українських громадян за кордоном, що дозволило б МЗС мати релевантні дані про фактичне зовнішнє переміщення, зокрема через удосконалення системи консульського обліку.

4. Звертати увагу, в якому значенні вживаються терміни на позначення вимушено переміщених українців, наприклад «біженці». Використання лише слова «біженці» може створити викривлене уявлення про причини виїзду українців серед іноземців. Тому потрібно проводити просвітницьку роботу щодо значення термінів «біженці» та «особи, які потребують тимчасового захисту» та коректності їх застосування.

5. Розробити чіткі критерії та методологію визначення статусу переміщених українців відповідно до міжнародних норм та законодавства для уникнення плутанини та неоднозначних трактувань.

6. Налагодити тісну співпрацю між державними органами, міжнародними організаціями та неурядовими структурами для обміну інформацією та координації зусиль щодо підрахунку кількості переміщених українців.

Список використаної літератури:

1. Council directive 2001/55/ec of 20 July 2001 : on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between member states in receiving such persons and bearing the consequences thereof [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/en/txt/?uri=celex%3a32001l0055> (дата звернення: 10 березня 2024).
2. Інтерв'ю з українцями, які виїхали з країни за даними УВКБ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMWU3NjkzYmEtNDYzMC00M2EyLTkwMjctMGJwZTA0MTQwMjU5IiwidCI6ImU1YzZMOTgxLTY2NjQ0NDZlNDk0YTBjLTY1NDNkMmFmODBiZSIsImMiOiJh9&pageName=ReportSectionb9333061a0a2e93930ea> (дата звернення: 10 березня 2024).
3. Council implementing decision (eu) 2022/382 of 4 March 2022 : establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine with the meaning of article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:32022d0382> (дата звернення: 12 квітня 2024).
4. UNHCR : The UN Refugee Agency Emergency Handbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://emergency.unhcr.org/entry/55772/refugee-definition> (дата звернення: 4 квітня 2024).
5. UNHCR : The UN Refugee Agency Emergency Handbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unhcr.org/asylum-seekers.html> (дата звернення: 4 квітня 2024).
6. UNHCR : The UN Refugee Agency Emergency Handbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://emergency.unhcr.org/entry/44826/idpdefinition> (дата звернення: 4 квітня 2024).
7. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : Аналітична доповідь. – Київ, 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.01> (дата звернення: 4 травня 2024).
8. Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр міністерства соціальної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ioc.gov.ua/> (дата звернення: 10 травня 2024).
9. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» : Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 1. – ст.1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 18 квітня 2024).
10. Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням : Загальне опитування населення Раунд 13 (11 травня – 14 червня 2023 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-situaciju-z-vnutrishnim-peremischennyam-zagalne-opituvannya-naseleण्या> (дата звернення: 18 квітня 2024).
11. Керуючі принципи з питань переміщення осіб всередині країни : Економічна та соціальна нарада ООН. – 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html> (дата звернення: 6 травня 2024).

12. Конвенція, що визначає державу, яка відповідає за розгляд заяв про надання притулку, що подані в одній з держав-членів європейських співтовариств (дублінська конвенція) від 15.06.1990 : База даних «Законодавство України» / ВР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310#text (дата звернення: 18 квітня 2024)
13. *Лібанова Е.М.* Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України / *Е.М. Лібанова* : Матеріали наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 8 жовтня 2014 р. // Вісник Національної академії наук України. – 2014. – № 12. – С. 15–24.
14. *Малиновська О.А.* Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз: аналітична доповідь / *О.А. Малиновська* // Соціальна політика. – 2014. – № 17. – С. 1–23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf (дата звернення: 9 квітня 2024)
15. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України – дванадцята хвиля дослідження : Gradus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf (дата звернення: 9 квітня 2024).
16. *Новікова О.Ф.* Мобілізація соціальних ресурсів внутрішньо переміщених осіб із промислових регіонів України на забезпечення розвитку територіальних громад / *О.Ф. Новікова, Л.Л. Шамілева* // Економіка промисловості. – 2016. – № 4 (76). – С. 70–79.
17. Окупанти примусово вивезли до росії майже 40 тисяч українців – Верещук // Слово і діло. – 27 березня 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/27/novyna/bezpeka/okupanty-prymusovovuvezly-rosiyi-majzhe-40-tysyach-ukrayinciv-vereshhuk> (дата звернення: 29 березня 2024).
18. Вимушена міграція і війна в Україні / *Л.Філінчук, Н.Ломоносова, О.Сирбу, Ю.Кабанець* (24 лютого – 24 березня 2022) : моніторинг Cedos [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migraciya-ta-vijna-vukraini.docx-1.pdf> (дата звернення: 5 квітня 2024).

References:

1. Council directive 2001/55/ec of 20 july 2001 : on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass in flux of displaced person sand on measures promoting a balance of efforts between members tates in receiving such persons and bearing the conseq uences there of [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/en/txt/?uri=celex%3a3200110055> (data zvernennia: 10 березня 2024).
2. Interviu z ukrainsiamy, yakі vyikhaly z krainy za danymy UVKB OON, [Online], available at: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMWU3NjkzYmEtNDYzMC00M2EyLTkwMjctMGJwZTA0MTQwMjU5IiwidCI6ImU1YzZMOTgxLTY2NjQ0NDEzNC04YTBlTYjI1NDNkMmFmODBiZSIsImMiOiJh9&pageName=ReportSectionb9333061a0a2e93930ea> (data zvernennia: 10 bereznia 2024).
3. Council implementing decision (eu) 2022/382 of 4 march 2022 : establishing the existence of a mass in flux of displaced persons from ukraine with in the meaning of article 5 of directive 2001/55/ec, and having the effect of introducing temporary protection [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:32022d0382> (дата звернення: 12 квітня 2024).
4. UNHCR. The UN Refugee Agency Emergency Handbook [Online], available at: <https://emergency.unhcr.org/entry/55772/refugee-definition> (data zvernennia: 4 kvitnia 2024).
5. UNHCR. The UN Refugee Agency Emergency Handbook [Online], available at: <https://www.unhcr.org/asylum-seekers.html> (data zvernennia: 4 kvitnia 2024).
6. UNHCR. The UN Refugee Agency Emergency Handbook [Online], available at: <https://emergency.unhcr.org/entry/44826/idpdefinition> (data zvernennia: 4 kvitnia 2024).
7. Vplyv mihratsii na sotsialno-ekonomichnu sytuatsiiu v Ukraini : Analitychna dopovid, Kyiv, 2023. [Online], available at: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.01>(data zvernennia: 4 travnia 2024).
8. Derzhavne pidpriemstvo «Informatsiino-obchysliualnyi tsentr ministerstva sotsialnoi polityky» [Online], available at: <https://www.ioc.gov.ua/>(data zvernennia: 10 travnia 2024).
9. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib», Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, No. 1, st.1 [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (data zvernennia: 18 kvitnia 2024).
10. Zvit pro sytuatsiiu z vnutrishnim peremishchenniam, Zahalne opytuvannia naselennia Raund 13 (11 travnia – 14 chervnia 2023 roku) [Online], available at: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-situaciyu-z-vnutrishnimperemishchennyam-zagalne-opituvannya-naselennya> (data zvernennia: 18 kvitnia 2024).
11. Keruiuchi pryntsyipy z pytan peremishchennia osib vseredeni krainy, Ekonomichna ta sotsialna narada OON, 1998. [Online], available at: <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html> (data zvernennia: 6 travnia 2024).
12. Konventsia, shcho vyznachaie derzhavu, яка vidpovidaie za rozghliad zaiav pro nadannia prytulku, shcho podani v odnii z derzhav-chleniv yevropeiskykh spivtovarystv (dublinska konventsia) vid 15.06.1990, Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy», VR Ukrainy [Online], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310#text (data zvernennia: 18 kvitnia 2024).
13. Libanova, E.M., «Vymushene pereselennia z Donbasu: masshtaby ta vyklyky dlia Ukrainy» (za materialamy naukovoi dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 8 zhovtnia 2014 r.), *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 2014, No.12, pp. 15–24.
14. Malynovska, O.A., «Vnutrishnia mihratsiia ta tymchasovi peremishchennia v Ukraini v umovakh politychnykh ta sotsialno-ekonomichnykh zahroz: analitychna dopovid», *Sotsialna polityka*, 2014, No. 17, pp. 1–23 [Online], available at: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf (data zvernennia: 9 kvitnia 2024).

15. Mihratsiia ta sotsialno-politychni nastroi pid chas povnomasshtabnoi viiny rosii proty Ukrainy – dvanadtsiata khvyliia doslidzhennia, *Gradus* [Online], available at: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf (data zvernennia: 9 kvitnia 2024).
16. Novikova, O.F. & Shamileva, L.L. (2016), «Mobilizatsiia sotsialnykh resursiv vnutrishno peremishchenykh osib iz promyslovykh rehioniv Ukrainy na zabezpechennia rozvytku terytorialnykh hromad», *Ekonomika promyslovosti*, No. 4 (76), pp. 70–79.
17. «Okupanty prymusovo vyvezly do rosii maizhe 40 tysyach ukraintsv – Vereshchuk», *Slovo i dilo*, 27 bereznia 2022, [Online], available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/27/novyna/bezpeka/okupanty-prymusovovyvezly-rosiyi-maizhe-40-tysyach-ukrayincziv-vereshhuk> (data zvernennia: 29 bereznia 2024).
18. Filipchuk, L., Lomonosova, N., Syrbu, O. & Kabanets, Yu., «Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini» (24 liutoho – 24 bereznia 2022), *monitorynh Sedos* [Online], available at: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-vukraïni.docx-1.pdf> (data zvernennia: 5 kvitnia 2024).

Грицишена Зоряна Олександрівна – аспірант 3-го року навчання, Державний університет «Житомирська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0003-0570-5299>.

Наукові інтереси:

- стратегії публічного управління в сфері міграційної політики;
- проблеми розвитку сучасної системи міжнародної безпеки;
- специфіка публічного управління у сфері міжнародних відносин.

Нрытсышена З.О.

Migration flows of Ukrainians as a result of a full-scale war: views of Ukraine and international organizations

The full-scale armed aggression of the russian federation against Ukraine has caused a deep economic crisis and social upheaval that has a devastating impact not only on Ukrainian society but also reverberates around the world. A huge number of Ukrainian citizens have been forced to flee their homes and emigrate abroad in search of safety and decent living conditions. Migration processes in Ukraine and abroad will be one of the key components that will significantly affect the reconstruction and further development of the economy, society, and the state in the postwar period. The phenomenon of mass forced migration of Ukrainians will require a comprehensive study by scholars in various fields to comprehensively understand its causes, factors, peculiarities of its course and consequences.

The article comprehensively examines the scale and consequences of the forced migration of Ukrainians as a result of the full-scale war unleashed by russia against Ukraine in 2022. The author analyzes in detail the statistics on the number of internally displaced persons within Ukraine and Ukrainian refugees who have sought refuge abroad. Attention is focused on possible discrepancies in the calculation methods that could lead to differences in statistics by the Ukrainian authorities and non-governmental organizations. Reported figures are provided, and the dynamics of migration flows and the geography of their distribution are analyzed. A separate content block is devoted to the reintegration of internally displaced Ukrainians after the cessation of hostilities and their involvement in the processes of rebuilding the country and restoring social and political life. The article comprehensively analyzes the migration dimension of the war in Ukraine through the prism of assessments by the state and non-governmental organizations, raising a number of pressing issues of reintegration of society, ensuring the voting rights of internally displaced persons and restoring political processes after the end of the armed conflict.

Keywords: forced migration; international organizations; internally displaced persons.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2024.